

PROFESSIONAL TA'LIM TASHKILOTLARIDA TA'LIM-TARBIYA JARAYONLARINI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

J. M. Nodirov

NamDU tayanch doktoranti

jahongir78@umail.uz

A. Abdulakimov

NamMQI o'qituvchi

Annotatsiya:

Professional ta'lim tashkilotlarining o'rni va vazifalari, ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish, ta'lim-tarbiya jarayonini boshqarish, pedagogik faoliyatni takomillashtirish, ta'lim-tarbiya jarayonidagi muammolar va ularni hal etish yo'llari kabi masalalar keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: Professional ta'lim, Malakali kadrlar, Mehnat bozori, Shaxsiy rivojlanish, Ta'lim-tarbiya jarayoni, O'quv dasturlari, Integratsiyalashgan yondashuv, Innovatsion texnologiyalar, Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), Pedagogik faoliyat, Ta'lim jarayoni boshqaruvi, Masofaviy ta'lim, Interaktiv o'qitish, STEM yondashuvi, Mehnat bozoriga integratsiya

Kirish

Professional ta'lim tashkilotlari mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining muhim qismi hisoblanadi. Ushbu tashkilotlar nafaqat zamonaviy mehnat bozorining talablariga javob beruvchi malakali mutaxassislarni tayyorlash, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirish va tarbiyalashga qaratilgan. Ushbu hujjatda professional ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etish va boshqarish masalalari ko'rib chiqiladi [1].

I. Professional ta'lim tashkilotlarining o'rni va vazifalari

Professional ta'lim tashkilotlari jamiyatda quyidagi asosiy vazifalarni bajaradi:

1. **Malakali kadrlarni tayyorlash:** iqtisodiyotning turli sohalari uchun raqobatbardosh mutaxassislar yetishtirish.
2. **Shaxsiy rivojlanishga ko'maklashish:** o'quvchilarning intellektual, axloqiy va jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish.
3. **Ijtimoiy integratsiya:** jamiyat a'zolarini mehnat bozoriga integratsiya qilish va ularning ijtimoiy barqarorligini ta'minlash [2].

II. Ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish

Professional ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish bir nechta asosiy tamoyillar asosida amalga oshiriladi:

2.1. Ta'lim jarayoni

1. **Dastur tuzish:** o'quv dasturlari mehnat bozori talablariga mos ravishda ishlab chiqilishi lozim. Hozirgi zamonning tezkor rivojlanish sharoitida professional ta'lim tashkilotlari oldida dolzarb vazifa sifatida o'quv dasturlarini mehnat bozori talablariga moslashtirish muammosi turibdi. Bugungi kunda mehnat bozori mutaxassisdan nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni, moslashuvchanlikni va ijodiy yondashuvni talab qiladi. Shunday sharoitda ta'lim tashkilotlari ham o'z dasturlarini dinamik tarzda qayta ko'rib chiqishi va takomillashtirishi zarur. O'quv dasturlarini mehnat bozoriga moslashtirishning birinchi bosqichi bu - bozor ehtiyojlarini tahlil qilishdir. Zamonaviy kasblar va mutaxassisliklar, shuningdek, texnologiyalarning o'zgarishini muntazam kuzatib borish, ish beruvchilar bilan yaqin hamkorlikda bo'lish muhimdir. Shuningdek, korxona va tashkilotlar bilan tuzilgan shartnomalar asosida o'quvchilarga amaliyot o'tkazish imkoniyatlarini kengaytirish zarur.
2. **Integratsiyalashgan yondashuv:** nazariya va amaliyotni uyg'unlashtirish. Bugungi tezkor rivojlanayotgan dunyoda nazariya va amaliyotning uyg'unligi har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Fan va texnologiya sohalarda yutuqlarga erishish, ta'lim va ish jarayonlarini takomillashtirish, shuningdek, ijtimoiy hayotning turli jabhalarida muvaffaqiyatga erishish uchun integratsiyalashgan yondashuv asosiy tamoyil bo'lib xizmat qilmoqda [2].

Integratsiyalashgan yondashuv nima?

Integratsiyalashgan yondashuv – bu nazariy bilimlarni amaliy ko‘nikmalar bilan birlashtirish jarayoni bo‘lib, bu orqali yuqori samaradorlikka erishiladi. Mazkur yondashuvning asosiy maqsadi – turli fanlar, g‘oyalar va usullarning o‘zaro uyg‘unlashgan holda tatbiq etilishi orqali kompleks muammolarga yechim topishdir.

Nazariya va amaliyotni uyg‘unlashtirish zarurati

1. **Tizimli fikrlashni rivojlantirish:** Nazariya tizimli fikrlashning asosi hisoblanadi. Amaliyot esa ushbu fikrlarni sinab ko‘rish va hayotga tatbiq etish imkonini beradi.
2. **Innovatsiyalarni yaratish:** Yangi texnologiyalarni yaratish va rivojlantirish uchun ilmiy asos kerak. Shu bilan birga, amaliyot ularni real hayotda sinovdan o‘tkazishni ta‘minlaydi.
3. **Qaror qabul qilish jarayonlarini optimallashtirish:** Integratsiyalashgan yondashuv orqali muammolarga turli nuqtai nazardan qarash va eng maqbul yechimlarni topish osonlashadi.

Ta‘lim va integratsiya

Ta‘lim sohasida integratsiyalashgan yondashuvni qo‘llash o‘quvchilarda nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko‘nikmalarni ham shakllantiradi. Masalan, STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) yondashuvi nazariya va amaliyotni birlashtirishning yorqin namunasi hisoblanadi. Ushbu usul nafaqat muammolarni hal qilish ko‘nikmasini rivojlantiradi, balki o‘quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatini ham oshiradi.

Ishlab chiqarish va innovatsiyalar

Ishlab chiqarish sohasida integratsiyalashgan yondashuvdan foydalanish kompaniyalarga jarayonlarni takomillashtirish va samaradorlikni oshirish imkonini beradi. Misol uchun, “Yalpi sifat menejmenti” tizimlari (TQM) nazariya va amaliyotni birlashtirish orqali korxonalarning sifat ko‘rsatkichlarini yaxshilaydi.

Innovatsion texnologiyalardan foydalanish: ta'lim jarayonida zamonaviy o'qitish usullari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy qilish.

Hozirgi kunda ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalarni joriy etish zamonaviy jamiyatning muhim talablaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayon global raqobatbardoshlikni ta'minlash, malakali kadrlarni tayyorlash va ta'lim sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ta'lim jarayoniga zamonaviy o'qitish usullari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) tatbiq etish samarali natijalarga erishishda asosiy omillardan biri sifatida ko'riladi.

Zamonaviy o'qitish usullari

Zamonaviy o'qitish usullari — bu an'anaviy pedagogik yondashuvlarni yangilash va o'quvchilarning o'zlashtirish jarayoniga faol ishtirokini ta'minlashga qaratilgan usullardir. Bunday usullar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. **Interaktiv darslar:** Ushbu yondashuv talaba va o'qituvchi o'rtasidagi faol muloqotni ta'minlaydi. Munozaralar, guruhli ishlash va amaliy mashg'ulotlar yordamida o'quvchilar mavzuni chuqurroq tushunadi.
2. **Problema asosidagi o'qitish (PBL):** O'quvchilarga real hayotdagi muammolarni hal qilish uchun mustaqil fikrlash va ijodkorlik talab qiladigan topshiriqlar beriladi. Bu yondashuv ular uchun qimmatli tajriba yaratadi.
3. **Gamifikatsiya (o'yin elementlarini qo'llash):** Darslarga o'yin elementlarini kiritish o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish va bilim olish jarayonini qiziqarli qilishda yordam beradi.
4. **Individual yondashuv:** Har bir o'quvchining qobiliyat va ehtiyojlariga mos o'qitish metodikasini qo'llash ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy qilish

AKTning ta'limdagi o'rnini so'nggi yillarda sezilarli darajada oshdi. Quyida AKTni ta'limga joriy etishning asosiy yo'nalishlari keltirilgan:

1. **Onlayn ta'lim platformalari:** Moodle, Google Classroom, Zoom kabi platformalar orqali masofaviy ta'limni tashkil qilish imkoniyati kengaydi. Bu, ayniqsa, pandemiya sharoitida muhim ahamiyat kasb etdi.
2. **Raqamli o'quv resurslari:** Elektron darsliklar, videodarslar va virtual laboratoriyalar o'quvchilar uchun keng qamrovli ta'lim imkoniyatlarini yaratadi.

3. **Sun'iy intellekt (AI):** Talabalar faoliyatini avtomatik baholash, o'quv jarayonini shaxsiylashtirish va ta'lim sifatini nazorat qilish uchun AI texnologiyalaridan foydalanish yo'lga qo'yilmoqda.
4. **Mobil texnologiyalar:** Smartfon va planshetlar yordamida ta'lim materiallariga istalgan joydan kirish imkoniyati yaratilmoqda.
5. **Virtual va kengaytirilgan reallik (VR va AR):** Ushbu texnologiyalar murakkab mavzularni vizuallashtirish va amaliy tajribalarni takrorlash imkonini beradi.

Innovatsion texnologiyalarning ta'limdagi afzalliklari

Innovatsion texnologiyalarni joriy qilish quyidagi afzalliklarni taqdim etadi:

- **Ta'lim sifatining oshishi:** O'quv jarayonining moslashuvchan va qiziqarli bo'lishi ta'lim samaradorligini oshiradi.
- **Bilim olishda teng imkoniyatlar:** Masofaviy ta'lim orqali geografik joylashuvdan qat'i nazar, barcha o'quvchilarga sifatli ta'lim olish imkoniyati yaratiladi.
- **Kasbiy tayyorgarlik:** Innovatsion texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalari bozor talablariga javob beruvchi kadrlarni tayyorlashga yordam beradi.

2.2. Tarbiya jarayoni

1. **Qadriyatlarni shakllantirish:** o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy qadriyatlar bilan boyitish.
2. **Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish:** jamoaviy ish, muloqot madaniyati va mas'uliyatni o'rgatish.
3. **Shaxsiy rivojlanishga e'tibor qaratish:** har bir talabaning shaxsiy xususiyatlarini hisobga olgan holda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish[3].

III. Ta'lim-tarbiya jarayonini boshqarish

Ta'lim-tarbiya jarayonini boshqarish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi:

3.1. Rejalashtirish

1. **Strategik rejalashtirish:** uzoq muddatli maqsadlar va vazifalarni belgilash.

2. **Yillik rejalashtirish:** o'quv yili davomida amalga oshiriladigan aniq chora-tadbirlarni belgilash [].

3.2. Nazorat va monitoring

1. **Dars sifatini baholash:** o'qitish jarayonining samaradorligini kuzatish va baholash.

2. **Talabalarning rivojlanishini kuzatish:** ularning bilim, ko'nikma va malakalarini muntazam baholab borish.

3.3. Resurslarni boshqarish

1. **Moliyaviy boshqaruv:** ta'lim jarayoni uchun zarur mablag'larni samarali taqsimlash.

2. **Kadrlar boshqaruvi:** malakali pedagoglarni tanlash va ularning kasbiy rivojlanishini ta'minlash.

3. **Material-texnik baza:** o'quv jarayonini zamonaviy texnika va jihozlar bilan ta'minlash [4].

IV. Pedagogik faoliyatni takomillashtirish

Professional ta'lim tashkilotlarida pedagogik faoliyatni takomillashtirish quyidagi yo'nalishlar orqali amalga oshiriladi:

1. **Malaka oshirish:** pedagoglar uchun doimiy ravishda trening va seminarlar tashkil etish.

2. **Innovatsiyalarni joriy qilish:** yangi o'qitish usullari va texnologiyalarini o'zlashtirish.

3. **Ijtimoiy hamkorlik:** korxonalar va boshqa tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish.[5]

V. Ta'lim-tarbiya jarayonidagi muammolar va ularni hal etish yo'llari

5.1. Muammolar

1. **Malakali kadrlar yetishmasligi:** ayrim hududlarda tajribali pedagoglarning yetishmasligi.

2. **Texnik baza yetarli emasligi:** ba'zi tashkilotlarda zamonaviy o'quv jihozlarining yetishmasligi.

3. **Mehnat bozori talablaridan orqada qolish:** o'quv dasturlarining amaliyotga mos kelmasligi.

5.2. Hal etish yo'llari

1. **Kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish:** pedagoglar uchun maxsus dasturlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy qilish.
2. **Investitsiyalarni jalb qilish:** texnik bazani yaxshilash uchun davlat va xususiy sektor mablag'larini jalb qilish.
3. **O'quv dasturlarini moslashtirish:** mehnat bozorining dolzarb talablariga mos ravishda yangilash.

Xulosa

Ta'lim jarayonida zamonaviy o'qitish usullari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy qilish jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishiga xizmat qiladi. Bu esa ta'lim islohotlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish, ilm-fan taraqqiyotini jadallashtirish va yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirish uchun mustahkam zamin yaratadi.

Professional ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayonlarini samarali tashkil etish va boshqarish zamonaviy jamiyatning barqaror rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Bu jarayonni takomillashtirish uchun strategik rejalashtirish, innovatsiyalarni joriy qilish va jamiyatning barcha qatlamlari bilan samarali hamkorlik qilish talab etiladi. Ushbu tadbirlar orqali yuqori malakali, bilimdon va jamiyatga foydali mutaxassislar tayyorlashga erishiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi 637-son Qonuni. 2020 yil 23 sentyabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasida uzluksiz boshlang'ich, o'rta va o'rta maxsus, professional ta'lim tizimini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 466-sonli Qarori 2020 yil 7 avgust.

3. N.Ismoilov, Q. Shodmanov. Professional ta'lim muassasalarida tashkil etiladigan pedagogik jarayonlar tahlili. Science and innovation.2022 y.
4. Nodirov, J. M., Xamrakulov, M. A., & Abdulakimov, A. A. (2023). PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM-TARBIYA JARAYONLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH. Journal of new century innovations, 38(2), 113-117.
5. Nodirov, J. M. (2023). PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM-TARBIYA JARAYONLARINI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISHDA REFLEKSIV YONDASHUV. Novosti obrazovaniya: issledovaniye v XXI veke, 1(11), 894-900.